

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФАКТОР У ФОРМУВАННІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ МІГРАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Обґрунтовано можливості використання доходів трудових мігрантів як інвестиційних ресурсів. З'ясовано цільові пріоритети використання доходів трудових мігрантів членами їхніх сімей, які одержують від них фінансову допомогу. Сформовано механізм підвищення інвестиційної активності трудових мігрантів в Україні.

Ключові слова: територіальна міграційна система, трудові мігранти, доходи трудових мігрантів, міграційний капітал, рееміграція.

Постановка проблеми. Постійність і активність міграційних процесів між визначеними територіями призвела до формування нового просторового явища – територіальних міграційних систем (ТМС). По суті, такі утворення часто виникають понад межі державних кордонів і виступають з'єднувальною ланкою регіону-донора і регіону-реципієнта. В їх межах поступово налагоджується система стійких соціальних взаємовідносин, які з часом формуються у відповідні інститути як форми укорінення норм, звичаїв, традицій поведінки їхніх учасників.

Процеси формування ТМС, безумовно, супроводжуються активними фінансово-грошовими потоками. Ключовими тут є ті, що виникають завдяки формуванню і нагромадженню міграційного капіталу, зокрема перерозподілу одержаних трудовими мігрантами доходів, які у формі грошових переказів вливаються у вітчизняну економічну систему. Якщо мовиться про інвестиційний фактор формування ТМС, то передусім активізується питання спрямованості таких грошових переказів. Сьогодні в засобах масової інформації активно поширюються дані НБУ стосовно переважання 2012 року грошових переказів українських заробітчан загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України. Стверджується, що обсяг приватних грошових переказів із-за кордону в Україну зріс на 7,2%, хоча його співвідношення до ВВП залишилося на колишньому рівні (4,3%). Таким чином, 2012 року вперше сума грошових переказів фізичних осіб перевищила обсяг коштів, що надійшли в Україну у формі прямих іноземних інвестицій: 7,5 млрд дол. проти 6,013 млрд дол. [1]. Цей факт змушує вкотре звернутися до питання ефективності використання таких коштів щодо їхньої економічної та соціальної обґрунтованості. Переважна спрямованість грошових переказів на споживчі

цілі (факт чого буде обґрунтовано нижче) тягне за собою низку деструктивних наслідків, з-поміж котрих основними є створення додаткового попиту на вітчизняному ринку і підтримання цін на достатньо високому рівні. Унаслідок цього громадянин України, що працює в рідній державі та є значно менш купівельноспроможним супроти трудових мігрантів, які працюють за кордоном, просто не є здатним придбати нерухомість, товари довготривалого вжитку, оплатити навчання своїх дітей. Власне неефективна спрямованість доходів трудових мігрантів в економіку України обумовила вибір теми цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обґрунтування напрямів ефективного використання доходів трудових мігрантів і здобутого ними міграційного капіталу (окрім зароблених коштів, це також набуті знання, уміння, навички, що підвищують «вартість робочої сили») у вітчизняній літературі є досить маловисвітленим. Найбільш ґрунтовні дослідження за цим напрямом знаходимо у працях О. Варецької, О. Гайдучького, Г. Герасименко, О. Малиновської, С. Пирожкова, О. Позняка, О. Пуригіної, М. Романюка, У. Садової, О. Хомри та інших. Проте такі напрацювання вимагають систематизації й конкретизації найбільш важливих положень стосовно врегульованості формування ТМС та ефективізації використання в їх межах міграційного капіталу щодо посилення його інвестиційної значущості.

Постановка завдання. Відповідно метою дослідження буде теоретико-методологічне обґрунтування шляхів посилення ролі інвестиційного фактора у формуванні ТМС щодо ефективізації конструктивного впливу міграційного капіталу на соціально-економічний розвиток регіону.

Завданнями в цьому контексті є:

- з'ясувати можливості використання доходів трудових мігрантів як інвестиційних ресурсів;
- визначити цільові пріоритети використання доходів трудових мігрантів членами їхніх сімей, які одержують від них фінансову допомогу;
- сформулювати механізм підвищення інвестиційної активності трудових мігрантів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переважання негативних наслідків активних еміграційних процесів для України потребує не стільки додання цієї проблеми через стимулювання рееміграції, адже це спричинить додатковий тиск на і так праценадлишкові регіональні ринки праці, скільки трансформації деструктивних проявів такого явища в більш конструктивні. Посилення вигоди від міграційних процесів для економіки України в сучасному глобалізованому світі можливе шляхом підвищення інвестиційної активності: безпосередньо самих трудових мігрантів із заощаджень, що залишилися у розпорядженні після повернення (рееміграції) на Батьківщину;

родичами або знайомими трудових мігрантів, які або ще перебувають на заробітках, або повернулись на Батьківщину [2].

ТМС слід розглядати як складні просторові утворення, що формуються і функціонують на тлі системних та активних міжтериторіальних переміщень, передусім людських, а поряд із цим – фінансових й інших ресурсів, що підкріплені відповідними договірними відносинами. Такі договірні відносини за ідеальних умов регламентовані індивідуальними трудовими і колективними договорами.

Питання ролі інвестиційного фактора для формування ТМС насправді є дуже важливим і двоаспектним: по-перше, інвестиційна діяльність може розглядатись у традиційному розумінні певних обсягів капіталовкладень, необхідних для розвитку економічної та соціокультурної систем відповідної території; по-друге, інвестиційна діяльність є своєрідним внутрішнім резервом розвитку економічної системи такої території через використання окремих форм міграційного капіталу, у тому числі грошових переказів. Тому розгляд інвестиційного фактора для формування ТМС повинен передбачати активне вивчення напрямів руху міграційного капіталу з його спрямуванням на відповідні цілі (найчастіше споживацькі).

Труднощі підвищення інвестиційної активності трудових мігрантів посилює вкрай низька схильність до інвестування всього населення України. Як зазначає Л. Сенів, серед причин недостатнього використання інвестиційного потенціалу населення – низький рівень його грошових доходів, прагнення громадян зберігати свої заощадження в готівковій формі, нестійкість банківської системи, слабкий розвиток ринку цінних паперів, низька ефективність фондових інструментів, пасивна стратегія корпоративних структур у частині використання сучасних фондових технологій. Інвестиційний потенціал при цьому слід розглядати як сукупність грошових і негрошових заощаджень населення (домогосподарств), що є в наявності, та ті, які з різних причин є недоступними чи незадіяними на даний час [3; 4, с. 148–149]. Такі заощадження можуть бути [5; 4, с. 149]:

- організованими – їх мобілізацію і розміщення здійснює банківська система або небанківські фінансово-кредитні установи;
- неорганізованими – зберігаються населенням готівкою у національній чи іноземній валютах, або ж як коштовності, дорогоцінні метали, дорогі товари тривалого користування тощо.

Таким чином, важливим завданням постає формування сприятливого середовища інвестиційної діяльності трудових мігрантів – громадян України на теренах України, адже вони більшою мірою володіють заощадженнями і можуть відзначатися підвищеною мотивованістю до створення робочих місць та надання можливостей трудової діяльності для членів своїх сімей, родин, ближчого соціального оточення.

При розгляді інвестиційного фактора формування ТМС доцільно, насамперед, розуміти структуру і напрями використання доходів трудових мігрантів у грошовому еквіваленті, які через готівкові чи безготівкові перерахунки використовуються в регіоні-донорі. Тому перш ніж обґрунтувати можливі напрями стимулювання трудових мігрантів до інвестиційної діяльності, слід з'ясувати поточну ситуацію щодо основних цілей використання коштів, одержаних від трудової діяльності за кордоном членами їхніх сімей. За результатами авторського соціологічного дослідження, проведеного вченими Інституту регіональних досліджень НАН України (опитуванням охоплено 52 домогосподарства Львівщини, в яких хоча б один член сім'ї є зовнішнім трудовим мігрантом), 92% респондентів визнали, що використовують одержану фінансову допомогу виключно на споживацькі цілі і погашення заборгованостей (рис. 1).

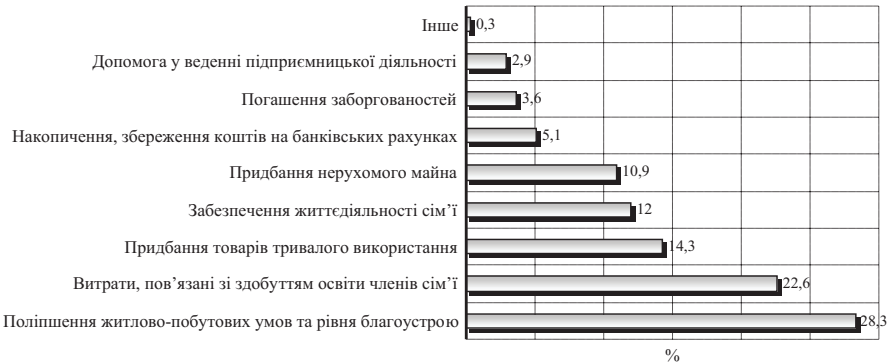

Рис. 1. Структура цілей використання доходів трудових мігрантів як фінансової допомоги членам їхніх сімей

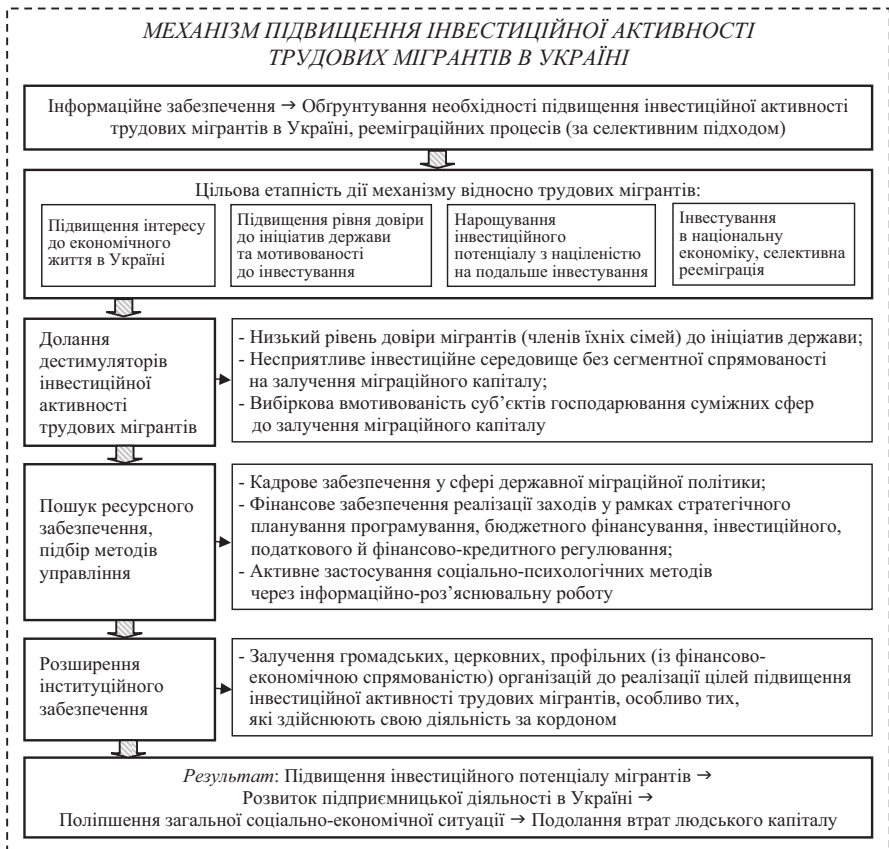
Примітка. Складено за результатами соціологічного опитування, 2010 рік, на основі [2].

Тільки 2,9% респондентів відповіли, що одержані кошти використовують як допомогу у веденні підприємницької діяльності. Можливим резервом тут ще може бути збереження (накопичення) відповідних сум на банківських рахунках (5,1%). Решта ж коштів спрямовуються на споживчий ринок, формуючи попит на товари і послуги та підвищуючи таким чином їхню ціну.

Очевидно, що така схема використання грошових коштів трудових мігрантів є вкрай неефективною (навіть не йдеться про використання всього міграційного капіталу, тобто окрім доходів – і знань, умінь, навичок мігрантів). Натомість такої ціленапрявленості слід протиставляти нову модель використання міграційних доходів, трансформуючи їх в інвестиційний ресурс. Виходячи з наявних реалій розвитку національної економіки, такий процес

має бути тривалий, поетапний і здійснюватися відповідно до визначеного механізму підвищення інвестиційної активності трудових мігрантів в Україні.

На рис. 2 відображено загальну його структуру, в якій особливу увагу слід звернути на базові труднощі досягнення цілеорієнтирів цього механізму (механізм розглядаємо як процес досягнення цілей). Серед них, очевидно, є надзвичайно низький рівень довіри трудових мігрантів до будь-яких державних ініціатив. Разом з тим більшості з них характерна готовність повернення на Батьківщину, тому стимулювання їхньої інвестиційної активності може слугувати відмінною передумовою подальших рееміграцій тих осіб, що володіють найвищим міграційним капіталом.

**Рис. 2. Механізм підвищення інвестиційної активності
трудоу мігрантів в Україні**

Примітка. Авторська розробка.

Загалом, для заохочення трудових мігрантів України до підвищення їхньої інвестиційної активності потрібно: проводити спрощення системи ведення підприємницької діяльності трудовими реемігрантами, тобто можливість вкладення зароблених ними коштів у власний чи інші форми бізнесу (зокрема через купівлю цінних паперів) після повернення на Батьківщину; виділити пріоритетні галузі регіональної економіки, в яких можуть здійснювати підприємницьку діяльність реемігранти (фермерське господарство, туризм, зокрема сільський, екотуризм, торгівля тощо); визначити основні форми заохочення інвестування для трудових мігрантів і членів їхніх сімей, серед яких – пільгове кредитування протягом перших років діяльності, консультування, проведення тематичних семінарів тощо; визначити основні форми підприємництва, якими можуть займатись трудові мігранти і члени їхніх сімей, зокрема малого та середнього бізнесу; розробити цільові програми рееміграції трудових мігрантів у депресивні (у тому числі гірські) території як потенційних підприємців; стимулювати банківські установи до впровадження спеціальних програм збереження і накопичення доходів трудових мігрантів.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, базовий вектор стимулювання інвестиційної активності трудових мігрантів передбачає спрямування їхніх доходів зі споживацьких потреб на більш продуктивні цілі, а саме підприємницьку діяльність. Для соціально-економічного розвитку ТМС це буде надзвичайно потужний каталізатор, що забезпечить створення великої кількості нових робочих місць, дасть змогу мігрантові набутий за кордоном досвід успішно адаптувати до вітчизняних реалій із поступовим його укоріненням і поширенням на інших суб'єктів підприємницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Сума грошових переказів «заробітчан» вперше перевищила обсяг іноземних інвестицій: ТОП-новини: ZN,UA [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://dt.ua/ECONOMICS/suma-groshovih-perekaziv-zarobitchan-vpershe-perevischila-obsyag-inozemnih-investicij-119740_.html.
2. Андрусишин Н. Миграционно-инвестиционное обеспечение социально-экономического развития региона (по результатам социологического опроса) / Наталья Андрусишин, Марьяна Биль, Людмила Михайлюк // «Premisele dezvoltirii economiei naionale în contextul crizei economice», conf. t.-practic (2010; Bli). Premisele dezvoltirii economiei naionale în contextul crizei economice: Materialele conf. t.-practice, 28-29 mai 2010 / col. red.: Leonid Babii, Andrei Balinshi, Adrian Imon [et al.]. – Bli: Presa univ. blean, 2010 (Tipogr. Univ. de Stat «Alec Russo» din Bli). – 298 p. – (C. 235–239).
3. Рамський А. Ю. Інвестиційний потенціал заощаджень фізичних осіб та механізми його реалізації / А. Ю. Рамський // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 5 (71). – С. 172–178.
4. Сенів Л. А. Перспективи формування та використання інвестиційного потенціалу населення / Л. А. Сенів // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Модернізація

економічного розвитку регіону: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; редкол.: В. С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2012. – Вип. 4 (96). – С. 148–156.

5. Доходи та заощадження в перехідній економіці України / за ред. С. Панчишина та М. Савлука. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 406 с.

Биль М. М.

Инвестиционный фактор в формировании территориальных миграционных систем

Обоснованы возможности использования доходов трудовых мигрантов как инвестиционных ресурсов. Выяснены целевые приоритеты использования доходов трудовых мигрантов членами их семей, которые получают от них финансовую помощь. Сформирован механизм повышения инвестиционной активности трудовых мигрантов в Украине.

Ключевые слова: *территориальная миграционная система, трудовые мигранты, доходы трудовых мигрантов, миграционный капитал, реэмиграция.*

Bill M. M.

Investment Factor in the Formation of Local Migration Systems

The possibility of the use of income of migrant workers as investment resources in the article was substantiated. The target priorities for the use of income migrant workers by members of their families, receive financial help from them where founded. The mechanism of increasing investment activity of labour migrants in Ukraine was provided.

Key words: *territorial migration system, the migrant worker, the income of migrant workers, migration capital, re-emigration.*

Біль Мар'яна Михайлівна – кандидат наук із державного управління, науковий співробітник Інституту регіональних досліджень НАН України.

УДК 336.77: 330

О. І. Стирська

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ДЕРЖАВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розкрито сутність системи державного інвестиційного кредитування як об'єкта управління. Запропоновано напрями підвищення ефективності управління системою державного інвестиційного кредитування. Аргументовано необхідність державного стимулювання банківської інвестиційної ак-

© О. І. Стирська, 2013